

Exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2002

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2002/03:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2002, vilken föreslås bli lagd till handlingarna. Utskottet behandlar också de motioner som väckts med anledning av skrivelsen samt ett antal andra motioner från den allmänna motionstiden 2002/03.

Motionerna rör främst förslag om att inte exportera krigsmateriel till länder som inte respekterar demokrati och mänskliga rättigheter. Ett stort antal förslag gäller redovisning och öppenhet i krigsmaterielfrågor. Flera motioner rör frågan om lagstiftning och riktlinjer för import av krigsmateriel.

Samtliga motioner avstyrks av utskottet. Till betänkandet har fogats 6 reservationer och ett särskilt yttrande.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Skrivelsens huvudsakliga innehåll.....	5
Utskottets överväganden	7
Regelverket och dess tillämpning	7
Mänskliga rättigheter och demokrati	7
Skrivelsen	7
Motionerna	9
Utskottets ställningstaganden	9
Redovisning och öppenhet.....	12
Skrivelsen	12
Motionerna	13
Utskottets ställningstaganden	14
Lätta vapen	16
Skrivelsen	16
Motionen.....	17
Utskottets ställningstagande	17
EU:s uppförandekod och internationellt samarbete	18
Skrivelsen	18
Motionen.....	19
Utskottets ställningstagande	19
Krigsmaterielimport	20
Skrivelsen	20
Motionerna	20
Utskottets ställningstaganden	20
Reservationer.....	22
1. Brott mot de mänskliga rättigheterna (punkt 2) (v och mp).....	22
2. Följdleveranser (punkt 5) (v och mp)	23
3. Försvarspolitiskt behov av krigsmaterielexport (punkt 7) (mp).....	23
4. Information om köpare och slutanvändare (punkt 8) (v och mp)	24
5. EU:s uppförandekod och internationellt samarbete (punkt 10)	
(m)	24
6. Lagstiftning om import av krigsmateriel (punkt 12) (v och mp)	24
Särskilt yttrande.....	26
1. Demokratikriterium och krigsmaterielexport till diktaturer	
(punkt 3)	26
Förteckning över behandlade förslag.....	27
Skrivelsen	27
Följdmotioner	27
Motioner från allmänna motionstiden.....	28

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Mänskliga rättigheter

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U269 yrkande 2 och 2002/03:Sf239 yrkande 1.

2. Brott mot de mänskliga rättigheterna

Riksdagen avslår motion 2002/03:U12 yrkande 1.

Reservation 1 (v, mp)

3. Demokratikriterium och krigsmaterielexport till diktaturer

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U269 yrkande 3 och 2002/03:U317.

4. Export av övrig krigsmateriel

Riksdagen avslår motion 2002/03:U269 yrkande 1.

5. Följdlleveranser

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U13 yrkande 5 och 2002/03:U305 yrkande 8.

Reservation 2 (v, mp)

6. Redovisning och öppenhet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U13 yrkandena 1–3 och 7 samt 2002/03:U305 yrkandena 1–5 och 7.

7. Försvarspolitiskt behov av krigsmaterielexport

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U13 yrkande 4 och 2002/03:U305 yrkande 6.

Reservation 3 (mp)

8. Information om köpare och slutanvändare

Riksdagen avslår motion 2002/03:U13 yrkande 6.

Reservation 4 (v, mp)

9. Lätta vapen

Riksdagen avslår motion 2002/03:U305 yrkande 9.

10. EU:s uppförandekod och internationellt samarbete

Riksdagen avslår motion 2002/03:U322 yrkande 16.

Reservation 5 (m)

11. Riktlinjer för import av krigsmateriel

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:U285 och 2002/03:U307 yrkande 3.

12. Lagstiftning om import av krigsmateriel

Riksdagen avslår motion 2002/03:U307 yrkande 2.

Reservation 6 (v, mp)

13. Importkontrollråd och skrivelse om krigsmaterielimport

Riksdagen avslår motion 2002/03:U307 yrkandena 4 och 5.

14. Import av krigsmateriel från Israel

Riksdagen avslår motion 2002/03:U307 yrkande 1.

15. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2002/03:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2002 till handlingarna.

Stockholm den 8 maj 2003

På utrikesutskottets vägnar

Urban Ahlin

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Urban Ahlin (s), Göran Lennmarker (m), Berndt Ekholm (s), Carl B Hamilton (fp), Carina Hägg (s), Birgitta Ahlqvist (s), Holger Gustafsson (kd), Lars Ohly (v), Kent Härstedt (s), Göran Lindblad (m), Cecilia Wigström (fp), Agne Hansson (c), Kenneth G Forslund (s), Lotta N Hedström (mp), Björn Hamilton (m), Yilmaz Kerimo (s) och Kaj Nordquist (s).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet regeringens skrivelse 2002/03:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2002 samt ett antal motioner som väckts med anledning av skrivelsen och under den allmänna motionstiden 2002/03.

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

Av skrivelsen framgår regeringens uppfattning att det är av stort säkerhets- och försvarspolitiskt intresse för ett militärt alliansfritt land som Sverige att bevara såväl kompetens som utvecklings- och produktionskapacitet på det försvarsindustriella området. I svenskt säkerhetspolitiskt intresse ligger också samverkan med andra länder om materielförsörjningen. För att långsiktigt tillmötesgå de svenska behoven krävs, enligt regeringen, en viss export. Kontrollen av denna export är nödvändig för att säkerställa att de produkter som förs ut ur Sverige går till för oss acceptabla mottagarländer. Krigsmateriel får endast exporteras om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.

Redovisningen av den svenska krigsmaterielexporten presenteras i skrivelsens första avdelning samt i bilaga. Värdet av de faktiska exportleveranserna av krigsmateriel ökade något under år 2002 och uppgick till 3 440 miljoner kronor. Det innebär en ökning med drygt 12 % jämfört med år 2001, då värdet var 3 060 miljoner kronor. Det samlade värdet av beviljade utförseltillstånd för exportförsäljning minskade dock kraftigt under år 2002. Värdet uppgick till 5 882 miljoner kronor – en minskning med 75 % jämfört med år 2001, då värdet var mycket högt p.g.a. de utförseltillstånd som hade beviljats för export av JAS 39 Gripen respektive Stridsfordon 90.

Av skrivelsen framgår vidare att arbetet inom ramen för EU:s gemensamma uppförandekod för vapenexport fortsatte under 2002. Det informationsutbyte som sker p.g.a. koden syftar till större restriktivitet och ansvarstagande och till att skapa en mer enhetlig syn på tänkbara mottagare av krigsmateriel. Öppenheten i den rapport som årligen sammanställs inom EU under den gemensamma uppförandekoden ökade betydligt under året.

Regeringen uppger att produktionen av vapen internationaliseras och att den gränsöverskridande konsolideringen av försvarsindustrin fortsätter. Krympande resurser till följd av minskat hot och kraftigt ökade utvecklingskostnader för nya generationer försvarssystem påskyndar en sådan utveckling. Sverige deltar aktivt i det internationella försvarsindustriella samarbetet.

Under år 2002 fortsatte verksamheten inom det försvarsindustriella ramavtal som framförhandlats mellan Frankrike, Italien, Tyskland, Spanien, Storbritannien och Sverige och som riksdagen godkände våren 2001.

Av skrivelsen framgår att exportkontrollen syftar till att reglera krigsmaterielexporten samt hindra spridning av produkter som kan användas för tillverkning av massförstörelsevapen. Många produkter som tillverkas i dag kan användas för såväl civilt som militärt bruk. En effektiv exportkontroll behövs för att förhindra export som kan ha en destabiliserande verkan i vår omvärld.

Vidare anges att kampen mot terrorismen har lett till en fortsatt fokusering på exportkontrollen och tydligare krav på restriktioner för viss export, vad gäller export såväl av produkter med dubbla användningsområden som av krigsmateriel. Enligt regeringen har detta, tillsammans med den tilltagande globaliseringen av världsekonomin, tydliggjort behovet av ett fördjupat kontrollsamarbete över nationsgränserna, även om detta samarbete främst regleras av vår nationella lagstiftning.

I skrivelsen redovisar regeringen att samarbetet kring exportkontroll av produkter med dubbla användningsområden främst sker i ett antal internationella samarbetsorgan som kallas regimer. Risken för spridning av massförstörelsevapen bedöms alltså vara betydande. Inom regimerna sker ett kontinuerligt utbyte angående dels vilka produkter och teknologier som bör kontrolleras, dels vilka stater som kan vara känsliga ur ett icke-spridningsperspektiv. Under de senaste två åren har arbetet dessutom inriktats på icke-statliga aktörer och på risken för att terrorister skall få tillgång till känsliga produkter som kan användas för tillverkning av massförstörelsevapen.

Av regeringens redovisning framgår att exporten av krigsmateriel från Sverige är begränsad. Enstaka försäljningar av större system orsakar därför kraftiga svängningar i den årliga statistiken som inte kan förknippas med någon långsiktig trend. Uppgifterna i den årliga skrivelsen baseras på lagstadgad rapportering från de krigsmaterieltillverkande företagen. Inspektionen för strategiska produkter (ISP) har sammanställt denna och inkommit med underlag till en redogörelse för krigsmaterielexporten år 2002. Värdet av den totala fakturerade försäljningen av krigsmateriel (inom och utom riket) under år 2002 uppgick till 9 199,4 miljoner kronor, motsvarande en minskning med drygt 8 % jämfört med år 2001. Av regeringens information i skrivelsen framgår att värdet av de beviljade utförseltillstånden varierar kraftigt år från år, medan värdet av de faktiska leveranserna uppvisar mindre variationer. Förklaringen till detta är att ett enskilt utförseltillstånd ofta fullföljs genom delleveranser under två eller flera år.

Utskottets överväganden

Regelverket och dess tillämpning

Mänskliga rättigheter och demokrati

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker tre yrkanden (v) om lagstiftning och riktlinjer för krigsmaterielexport när det gäller mänskliga rättigheter, Förenta nationerna och folkrätten, två yrkanden (v respektive mp) om ett demokratikriterium och om export av krigsmateriel till diktaturer samt ett yrkande (v) om riktlinjer för export av krigsmateriel för strid och övrig krigsmateriel.

Skrivelsen

Regeringen redogör i skrivelsen för den lagstiftning och de riktlinjer som gäller för krigsmaterielexport. Tillverkning och utförsel av krigsmateriel regleras genom lagen (1992:1300) om krigsmateriel (ändrad senast 2000:1248) och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel (ändrad senast 2000:64). Lagstiftningen bygger i allt väsentligt på tidigare lagstiftning och praxis. Jämfört med denna innehåller den emellertid en vidgning av krigsmaterielbegreppet samt förenklingar, förtydliganden och moderniseringar av de bestämmelser som gäller för kontrollen över tillverkning och för utlandssamverkan avseende krigsmateriel.

Krigsmaterielagen föreskriver att krigsmateriel inte får tillverkas utan tillstånd. Även all försvarsindustriell utlandssamverkan förutsätter tillstånd. Med utlandssamverkan förstås exportförsäljning eller annat tillhandahållande (bl.a. överlåtelse eller förmedling) av krigsmateriel. Vidare omfattar begreppet upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätter, avtal med någon i utlandet om att gemensamt med denne eller för dennes räkning utveckla krigsmateriel eller metod för framställning av sådan materiel eller om att gemensamt tillverka krigsmateriel. Slutligen krävs tillstånd, med vissa undantag, för att bedriva militärt inriktad utbildning.

Enligt lagen om krigsmateriel indelas krigsmateriel i två kategorier: krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK). Bestämmelser om vilken materiel som innefattas i de två kategorierna återfinns i förordningen om krigsmateriel.

Vidare hänvisar regeringen till en EG-förordning för kontroll av produkter med dubbla användningsområden som trädde i kraft i september 2000. I förordningen finns i vissa fall krav på exporttillstånd för produkter som ej ingår i begreppet krigsmateriel, men som hör samman med exporterad krigsmateriel.

Sedan den 1 februari 1996 fattas beslut i utförelseärenden i första hand av Inspektionen för strategiska produkter (ISP) utom i de ärenden som bedöms vara av principiell betydelse eller annars av särskild vikt, vilka skall överlämnas till regeringen för avgörande.

Enligt 1 § andra stycket lagen (1992:1300) om krigsmateriel får tillstånd enligt lagen lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. De närmare principerna för prövningen har lagts fast i regeringens praxis och har kommit till uttryck i regeringens riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan som riksdagen också ställt sig bakom.

Riktlinjerna är vägledande för Inspektionen för strategiska produkter (ISP) vid prövningen av ärenden om tillstånd enligt lagen och förordningen om krigsmateriel.

Riktlinjerna är försedda med två övergripande kriterier för när tillstånd enligt lagen kan lämnas, nämligen dels att utlandssamverkan behövs för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande eller i övrigt är säkerhetspolitiskt önskvärd, dels att samverkan inte står i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik.

I riktlinjerna preciseras också de faktorer som bör beaktas i samband med prövningen av ett enskilt ärende. Ett grundkrav är att alla för ärendet betydelsefulla omständigheter skall beaktas, oavsett om de uttryckligen anges i riktlinjerna eller ej.

Riktlinjerna framhåller särskilt den vikt som vid den utrikespolitiska bedömningen av varje utförelseärende skall fästas vid respekten för de mänskliga rättigheterna i mottagarlandet. Situationen i mottagarlandet vad gäller de mänskliga rättigheterna skall alltid vägas in även i de fall då det är fråga om utförelse av materiel som i sig inte kan användas för att kränka mänskliga rättigheter.

Riktlinjerna anger tre typer av ovillkorliga hinder som, om de inträffar, anses omöjliggöra export. De tre är: beslut av FN:s säkerhetsråd, internationella överenskommelser som Sverige biträtt (t.ex. EU-sanktioner) samt exportstopp som påbjuds enligt de folkrättsliga reglerna om export från neutral stat under krig.

Krigsmaterielbegreppet breddades år 1993 till att även omfatta viss materiel med civil eller delvis civil användning. Breddningen åtföljdes av en indelning av krigsmateriel i två kategorier för vilka uppställts delvis olika riktlinjer för utförelse. För kategorin *krigsmateriel för strid (KS)* gäller att tillstånd till export inte bör ges till en stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, en stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt eller en stat som har inre väpnade oroligheter. Ett återkallande av tillstånd kan emellertid underlåtas om det är förenligt med folkrätten och målen och principerna för den svenska utrikespolitiken. Utförelsetillstånd bör heller inte ges till en stat där det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. För utförelse av *övrig krigsmateriel (ÖK)*, som i stor utsträckning omfattar produkter som före år 1993 inte

betraktades som krigsmateriel (exempelvis spaningsradaranläggningar eller simulatorer för utbildningsändamål), gäller att utförseltillstånd bör beviljas till länder som inte befinner sig i väpnad konflikt med någon annan stat, som inte har inre väpnade oroligheter eller där det inte förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Risk för väpnad konflikt utgör således inte ett särskilt kriterium i bedömningen avseende utförsel av övrig krigsmateriel.

När det gäller följdleveranser anger riktlinjerna att ”tillstånd bör ges till utförsel av reservdelar till tidigare, med vederbörligt tillstånd exporterad krigsmateriel, om inte ovillkorligt hinder möter. Detsamma bör gälla andra leveranser, t.ex. av ammunition, som har samband med tidigare utförsel eller där det annars vore oskäligt att inte ge tillstånd”.

När det gäller samarbete med utländsk part gäller att export till tredje land bör bedömas i enlighet med de svenska riktlinjerna om produkten har övervägande svensk identitet. Om produkten har övervägande utländsk identitet, eller om det föreligger ett starkt svenskt försvarspolitiskt intresse av samarbetet, kan samarbetslandets regler om utförsel tillämpas för export därifrån.

Motionerna

Flera motioner gäller regelverket och dess tillämpning. I motion 2002/03: S/239 (v) yrkande 1 av Vänsterpartiet begärs ett omedelbart stopp för svensk vapenexport till länder där grova kränkningar av mänskliga rättigheter äger rum. I motion 2002/03:U269 (v) yrkande 2 begär Vänsterpartiet att gällande lagstiftning och riktlinjer för svensk krigsmaterielexport skärps och förtydligas på så sätt att t.ex. länder som ägnar sig åt omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna aldrig kan godtas som mottagarländer för krigsmateriel av något slag. Vänsterpartiet begär i motion 2002/03:U12 (v) yrkande 1 att regeringen genomför en allmän översyn av det svenska regelverket för den svenska krigsmaterieexporten så att den svenska krigsmaterieexporten inte tillåts fortsätta när brott mot mänskliga rättigheter, FN-stadgan och andra FN-beslut eller folkrätten konstaterats.

Två motioner behandlar kravet att länder som tar emot svensk krigsmateriel måste vara demokratier. Vänsterpartiet anser, i motion 2002/03:U269 (v) yrkande 3, att ett demokratikriterium skall införas i regelverket och i riktlinjerna för att avgöra om ett land skall kunna godtas som mottagarland för krigsmateriel av något slag. Motionären bakom motion 2002/03:U317 (mp) anser att Sverige inte skall tillåta export av krigsmateriel till diktaturer.

I motion 2002/03:U269 (v) yrkande 1 framför Vänsterpartiet kravet att samma riktlinjer som gäller för krigsmateriel i strid (KS) också skall tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK).

Utskottets ställningstaganden

Utskottet konstaterar att tillstånd för utlandssamverkan (däribland export), enligt lagen om krigsmateriel, endast får beviljas om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.

De närmare principerna för tillståndsgivningen har lagts fast i regeringens riktlinjer, som riksdagen också ställt sig bakom. Riktlinjerna uttolkas med brett parlamentariskt stöd och är vägledande för ISP vid prövning av tillståndsärenden.

Det har ansetts viktigt att nå en bred parlamentarisk uppslutning kring den svenska krigsmaterielexporten genom att ge riksdagspartierna insyn och medinflytande i de beslut som fattas. Detta främjar kontinuitet och långsiktighet i den förda politiken. I Exportkontrollrådet, med representanter för samtliga riksdagspartier, ges ledamöterna full insyn i handläggningen av utförelsärenden och medinflytande innan viktigare beslut fattas.

Vid varje tillståndsärende skall en helhetsbedömning göras och alla för ärendet betydelsefulla omständigheter beaktas. Utskottet konstaterar att huvudregeln vad gäller riktlinjerna för svensk krigsmaterielexport är att en helhetsbedömning skall göras som omfattar flera relevanta faktorer. I underlaget för denna helhetsbedömning ingår alltid en redovisning av den politiska situationen i mottagarlandet, bl.a. styrelseskick men också situationen vad gäller pressfrihet, yttrandefrihet, den politiska oppositionens ställning och andra faktorer. Riktlinjerna framhåller den särskilda vikt som vid bedömningen av varje utförelsärende skall fästas vid respekten för de mänskliga rättigheterna i mottagarlandet. Utförelsetillstånd för nya leveranser bör enligt riktlinjerna inte lämnas om det avser en stat där omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter förekommer.

Riktlinjernas skrivningar om respekten för de mänskliga rättigheterna fick en mer framträdande plats än tidigare i och med 1992 års lagstiftning. Detta visar den vikt statsmakterna lägger vid just detta kriterium. Även internationellt, i den europeiska uppförandekoden, intar kriteriet om de mänskliga rättigheterna en framträdande plats.

Varje utförelsärende prövas således individuellt med utgångspunkt i de av regeringen fastlagda riktlinjerna som riksdagen ställt sig bakom. Riktlinjerna är till sin karaktär ett balansinstrument där också faktorer som talar för export vägs in (exempelvis försvarets behov och Sveriges trovärdighet som leverantör). Inget av kriterierna, förutom de tre s.k. ovillkorliga hindren, har en direkt förbudseffekt. De tre typer av ovillkorliga hinder som riktlinjerna anger och som, om de föreligger, omöjliggör export är: beslut av FN:s säkerhetsråd, internationella överenskommelser som Sverige biträtt (t.ex. EU-sanktioner) samt de neutralrättsliga reglerna i Haagkonventionerna.

I en och samma situation kan vissa riktlinjer tala för fortsatt export, medan andra talar emot. Ytterst handlar det alltid om känsliga överväganden, som måste syfta till att slå vakt om Sveriges egen långsiktiga säkerhet. Den vikt som de fastlagda riktlinjerna tillmäter att export inte bör beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat måste kunna balanseras mot den vikt som tillmäts ett långtgående internationellt försvarsindustriellt samarbete för att trygga den svenska framtida materielförsörjningen. I balansen mellan olika riktlinjer för krigsmaterielexporten måste, enligt utskottets mening, nationens eget intresse ha förtur.

Utskottet menar att regelverket och riktlinjerna, tillsammans med den helhetsbedömning som skall göras i varje enskilt tillståndsärende och i vilken alltid ingår en redovisning av den politiska situationen i mottagarlandet beträffande bl.a. styrelseskick, pressfrihet, yttrandefrihet, den politiska oppositionens ställning och andra faktorer, gör sannolikheten liten att tillstånd beviljas för export av krigsmateriel till diktaturer.

Utskottet har vid tidigare års behandling av regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten inhämtat att regeringen avser att tillsätta en utredning med uppgift att se över exportkontrollregelverket och dess tillämpning (se bet. 2001/02:UU11 s. 17). Utskottet finner en översyn av regelverket och dess tillämpning motiverad mot bakgrund av den ökade internationaliseringen av frågor rörande krigsmateriel och krigsmaterielexport. Det gäller exempelvis frågor om den gränsöverskridande konsolideringen av försvarsindustrin och EU:s gemensamma uppförandekod för vapenexport. Utskottet kan också förmoda att följdleveransbegreppet kommer att göras till föremål för en diskussion inom ramen för en sådan översyn av regelverk och riktlinjer samt deras tillämpning. Utskottet anser vidare, vilket tidigare framförts i bet. 2000/01:UU14 (s. 21) och 2001/02:UU11 (s. 17), att frågan om huruvida ett demokratikriterium bör införas vad avser riktlinjerna för krigsmaterielexport bör behandlas vid en framtida utvärdering av regelverket för svensk krigsmaterielexport. Detsamma gäller nu väckta förslag om riktlinjer avseende svensk krigsmaterielimport (se vidare under avsnittet "Krigsmaterielimport"). Utskottet har tidigare också uttalat, i bet. 1999/2000:UU12, att regeringen vid en utvärdering och översyn av krigsmateriellagstiftningen och riktlinjerna samt tillämpningen av desamma skall fästa särskilt stor vikt vid MR-frågorna. Utskottet vidhåller, liksom tidigare i bet. 2000/01:UU14 (s. 24) och 2001/02:UU11 (s. 26), denna uppfattning. Utskottet förutsätter att regeringen, i enlighet med den tradition av parlamentariskt inflytande som kännetecknar svensk exportkontrollpolitik, noga överväger i vilka former en utredning bör genomföras. Utskottet förutsätter att regeringen i närtid fattar beslut om en utvärdering och översyn i enlighet med det ovan anförda, även om det får ankomma på regeringen att ange formerna för en sådan utredning.

Med vad utskottet hittills anfört kan motionerna 2002/03:U12 (v) yrkande 1, 2002/03:U269 (v) yrkandena 2 och 3, 2002/03:U317 (mp) och 2002/03:Sf239 (v) yrkande 1 avstyrkas.

Utskottet konstaterade redan i bet. 2001/02:UU11 (s. 21) att en stor del av den materiel som i dag klassas som övrig krigsmateriel (ÖK) inte betraktades som krigsmateriel i Sverige innan den nuvarande lagen om krigsmateriel trädde i kraft 1992 och omfattades således tidigare inte av exportkontroll. Begreppet övrig krigsmateriel omfattar materiel som minröjningsutrustning, radar, spaningsutrustning, skyddsmateriel, bärgningsfordon och programvara. Inom kategorin krigsmateriel för strid (KS) faller vapen med förstörelsebringande verkan, bl.a. automatkarbiner och kulsprutor, haubitsar och granatkastare, missiler, stridsfordon m.m.

Breddningen av krigsmaterielbegreppet var så omfattande att exporten i värdetermer fördubblades. För att undvika en alltför kraftig påverkan på tidigare civil handel omfattas ÖK-kategorin, som ofta även har civila användningsområden, av något mindre restriktiva regler jämfört med ”traditionell” krigsmateriel. Breddningen innebar att tidigare civil handel stoppades i inte oväsentlig omfattning, t.ex. till länder som inte uppfyllde riktlinjernas MR-krav.

Kontrollen över exporten av krigsmateriel från Sverige omfattar ett mycket brett spektrum av materiel med sinsemellan vitt skilda egenskaper. Utskottet anser att det är relevant att i prövningen av enskilda exportaffärer kunna göra skilda bedömningar beroende på vilka egenskaper materielen har. Riktlinjerna ger uttryck för detta synsätt genom att uppställa delvis skilda kriterier för export av KS respektive ÖK.

Utskottet avstyrker därför motion 2002/03:U269 (v) yrkande 1.

Redovisning och öppenhet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker sju yrkanden (mp) om specifika krav på redovisningen i regeringens skrivelse, två yrkanden (mp) om offentliggörande av innebörden av de s.k. denials som Sverige lämnat, tre yrkanden (mp) om verksamhet och beslut hos Inspektionen för strategiska produkter respektive Exportkontrollrådet, samt två yrkanden (mp) om det försvarspolitiska behovet för varje exportaffär. Vidare avstyrks ett yrkande (mp) om information om köparen och slutanvändaren.

Skrivelsen

Av skrivelsen framgår att regeringen har som målsättning att visa största möjliga öppenhet i redovisningen av den svenska krigsmaterielexporten, och att regeringen kontinuerligt har sökt förbättra redovisningen i syfte att verka för ökad öppenhet.

Inom ramen för EU:s gemensamma uppförandekod för vapenexport sker ett informationsutbyte som syftar till större restriktivitet och ansvarstagande och till att skapa en mer enhetlig syn på tänkbara mottagare av krigsmateriel. Regeringen uppger att öppenheten i den rapport som årligen sammanställs inom EU under den gemensamma uppförandekoden ökade betydligt under året. Statistikredovisningen i 2002 års rapport kom bl.a. för första gången att inkludera uppgifter om de enskilda medlemsländernas export (beviljade utförseltillstånd respektive faktisk export) fördelad på mottagarland.

Enligt kodens tillämpningsbestämmelser skall medlemsstaterna utbyta notifieringar om s.k. denials, dvs. i huvudfallet avslag på ansökningar om exporttillstånd. Om en annan medlemsstat överväger att bevilja tillstånd för en i huvudsak identisk transaktion skall konsultationer genomföras innan tillstånd

kan beviljas. Den konsulterande medlemsstaten skall även meddela den notifierande staten om sitt beslut. Utbytet av notifieringar om *denials* och konsultationerna kring notifieringarna gör att exportpolitiken inom EU blir mer enhetlig. Konsultationerna leder till en mer gemensam syn på olika exportdestinationer, och genom att medlemsländerna informerar varandra om de exportaffärer som nekas minskar risken att exportkontrollen skall undergrävas genom att något annat medlemsland beviljar exporten. Under år 2002 mottog Sverige 399 notifieringar om *denials* från elva medlemsstater. Sverige lämnade 10 notifieringar om *denials* avseende år 2002.

Regeringen anger i skrivelsen att den verkar för ökad öppenhet även inom EU. Redovisningen i den årsrapport som ovan nämns har varje år utökats. Rapporten från år 2002 kan, enligt regeringens uppfattning, ses som ett genombrott när det gäller öppenhet, även om den gemensamma rapporteringen ännu inte kan jämföras med utförligheten i regeringens årliga skrivelse om den svenska krigsmaterielexporten.

I EU-rapporten från 2002 redovisas för första gången för varje medlemsstat antalet exporttillstånd, värdet av beviljade tillstånd och värdet av faktisk export, fördelat på enskilda mottagarländer. På grund av olikheter i medlemsstaternas system för insamling och redovisning av statistik är dock informationen i rapporten i många fall ofullständig och inte fullt ut jämförbar. Det är bara vissa medlemsländer som, liksom Sverige, redovisar både värdet av utfärdade exporttillstånd och värdet av den faktiska exporten.

En annan nyhet i rapporten är en redovisning av det totala antalet notifierade avslag på ansökningar om exporttillstånd (*denials*) för varje mottagarland och de kriterier som har åberopats. En tredje nyhet är ett kompendium innehållande överenskommelser som träffats under fyra års tillämpning av koden.

Motionerna

Ett stort antal motioner gäller redovisningen och öppenheten i regeringens skrivelse om krigsmaterielexport.

I motionerna 2002/03:U305 (mp) yrkande 8 och 2002/03:U13 (mp) yrkande 5 begär motionärerna att redovisningen i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten av följdleveranser skall definieras samt kunna särskiljas från redovisningen av nya leveranser. Vidare begärs, i motion 2002/03:U305 (mp) yrkande 1, en detaljerad redovisning av utförseltillstånd samt faktisk export i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten. I motionerna 2002/03:U305 (mp) yrkande 3 och 2002/03:U13 (mp) yrkande 2 begär motionärerna ett riksdagens tillkännagivande om att regeringen skall offentliggöra innebörden av de s.k. *denials* som Sverige lämnat under året samt hur andra EU-länders notifikationer om *denials* har beivrats av Sverige.

Enligt vad som framförs i motionerna 2002/03:U305 (mp) yrkandena 4 och 5 och 2002/03:U13 (mp) yrkandena 3 och 7 skall redovisningen i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten innehålla mer detaljerad information om hur mycket de enskilda företagen exporterar och till vilka länder,

information om transfereringar från det svenska försvaret till andra stater samt information som gör att läsaren kan skilja på industrirelaterad och statsrelaterad utförsel av krigsmateriel.

I motionerna 2002/03:U305 (mp) yrkande 2 och 2002/03:U13 (mp) yrkande 1 kräver motionärerna att Inspektionen för strategiska produkter skall redovisa beviljade utförseltillstånd och faktisk export av krigsmateriel snarast möjligt efter beslut. I motion 2002/03:U305 (mp) yrkande 7 hävdar motionärerna att Exportkontrollrådets verksamhet och beslut kan offentliggöras i högre grad.

Motionärerna anser även, enligt motionerna 2002/03:U305 (mp) yrkande 6 och 2002/03:U13 (mp) yrkande 4, att regeringen skall redovisa det exakta försvarspolitiska behovet för respektive exportaffär. Vidare anser motionärerna, i motion 2002/03:U13 (mp) yrkande 6, att information skall lämnas om köparens och slutanvändarens status när det gäller bl.a. demokrati och korruption.

Utskottets ställningstaganden

Utskottet vill inledningsvis påminna om den öppenhet som finns kring svensk exportkontrollpolitik och export av krigsmateriel. Som utskottet konstaterade redan i bet. 2001/02:11 (s. 23 f.) blev Sverige år 1985 det första – och länge enda – landet i Europa som regelbundet offentliggör uppgifter om krigsmaterielexporten. Många länder har nu följt det svenska exemplet och rapporterar årligen om landets export.

Utskottet konstaterar att regeringen har som mål att visa största möjliga öppenhet i redovisningen av den svenska krigsmaterielexporten och att regeringen kontinuerligt har sett över den offentliga redovisning som ges och även har försökt förbättra densamma i syfte att verka för ökad öppenhet. Mot bakgrund av den ökade internationella öppenheten har regeringen bedömt det möjligt att utvidga redovisningen i den årliga skrivelsen; från och med år 2001 redovisas t.ex. det samlade värdet av beviljade utförseltillstånd per mottagarland. En nyhet i årets skrivelse är redovisningen av för vilka länder Sverige under år 2002 utfärdade s.k. *denials* (negativt besked på förfrågan om exporttillstånd) inom ramen för EU:s gemensamma uppförandekod för vapenexport samt de skäl som åberopades.

I regeringens årliga skrivelse till riksdagen redovisas statistik om de tillstånd som beviljats för framtida utförsel av krigsmateriel. Detta innebär att riksdag och allmänhet ges kännedom om till vilka destinationer krigsmateriel av olika slag har beviljats innan de faktiska leveranserna äger rum. Därtill ges ledamöterna i Exportkontrollrådet full insyn i samtliga utförselärenden och erhåller sålunda information i god tid innan den faktiska exporten äger rum.

Enligt utskottets förmenande är öppenheten kring den svenska krigsmaterielexporten stor. Utöver den offentliga rapportering som ges i den årliga skrivelsen ges i Exportkontrollrådet representanter för samtliga riksdagspartier full insyn i handläggningen av utförselärenden för exportförsäljning och medinflytande innan viktigare beslut fattas. Det bör framhållas att Exportkon-

trollrådet vid en internationell jämförelse utgör ett unikt inslag genom vilket parlamentariskt inflytande och kontinuitet i den förda politiken tillförsäkras.

Utskottet framhåller, vilket också gjordes i bet. 2001/02:UU11 (s. 22), att krigsmaterielområdet kan omfattas av viss sekretess av hänsyn dels till mottagarlandets försvarsintressen, dels till sekretesslagens bestämmelser om kommersiell respektive utrikes sekretess. Med beaktande av detta har, enligt utskottets mening, statsmakterna sökt åstadkomma så mycket öppenhet som möjligt kring den svenska krigsmaterielexporten, inte minst genom Exportkontrollrådet.

Beträffande förslag som syftar till att öka öppenheten kring Exportkontrollrådets (EKR) verksamhet konstaterar utskottet att det på Inspektionen för strategiska produkter (ISP) hemsida på internet (<http://www.isp.se>) finns uppgifter om namnen på Exportkontrollrådets ledamöter, tillsammans med partitillhörighet och notering om ledamoten är riksdagsledamot. Ledamöterna i rådet är underkastade samma sekretessbestämmelser som ISP:s tjänstemän. Ledamöterna i rådet har i uppgift att vägleda ISP:s generaldirektör så att myndigheten kan fatta beslut som står i samklang med lagstiftning, praxis och fastlagda riktlinjer.

Utskottet konstaterar vidare att det redan i dag för allmänhet och övriga intresserade finns möjlighet att begära ut allmänna handlingar från Inspektionen för strategiska produkter och från Exportkontrollrådet i enlighet med bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen. Allmänna handlingar på krigsmaterielområdet kan beröra kommersiellt känslig information, försvarshemligheter och utrikes- och säkerhetspolitiska frågor som omfattas av sekretess, och den information som efter sekretessprövning bedöms möjlig att lämna ut kan därför vara begränsad. Ansvarig myndighet har dock att för varje enskild begäran om att få ta del av allmän handling skyndsamt göra en sådan prövning om huruvida sekretess föreligger eller inte. Det ankommer däremot inte på riksdagen att uttala sig i fråga om sådan myndighetsutövning som åligger regeringen, domstolar eller andra myndigheter.

Utskottet avstyrker med det ovan anförda motionerna 2002/03:U13 (mp) yrkande 5 och 2002/03:U305 (mp) yrkande 8. Även motionerna 2002/03:U13 (mp) yrkandena 1–3 och 7 samt 2002/03:U305 (mp) yrkandena 1–5 och 7 avstyrks.

Utskottet vill vidare erinra om att försvarspolitiska behov redan i dag redovisas i varje enskilt samrådsärende för Exportkontrollrådet (EKR). De riktlinjer regeringen antagit, och som riksdagen ställt sig bakom, föreskriver bl.a. att krigsmaterielexporten skall bedömas med utgångspunkt från det svenska försvarets behov och ställer krav på bedömningar av olika förhållanden i mottagarländer. I varje enskilt samrådsärende som behandlas redovisas försvarspolitiska behov, en landbedömning och relevanta tidigare uttolkningar av regelverket. Inspektionen för strategiska produkter (ISP) tar ställning till ett par tusen ärenden per år och samtliga utförelseärenden redovisas för EKR. Det bör framhållas, anser utskottet, att Exportkontrollrådet vid en internation-

ell jämförelse utgör ett unikt inslag genom vilket parlamentariskt inflytande och kontinuitet i den förda politiken tillförsäkras.

Det ovan anförda föranleder inte, enligt utskottets mening, någon riksdagens vidare åtgärd. Motionerna 2002/03:U13 (mp) yrkande 4 och 2002/03:U305 (mp) yrkande 6 avstyrks.

Beträffande information om köparen och slutanvändarens situation vad gäller bl.a. demokrati och korruption kan utskottet konstatera att sådan information redan i dag lämnas i stor omfattning. Utskottet avger t.ex. regelbundet betänkanden med landspecifika bedömningar rörande demokrati och respekten för de mänskliga rättigheterna (se t.ex. bet. 2001/02:UU8). Utskottet utgår från att regeringen vid sina ställningstaganden rörande utförelsetillstånd och annan tillståndspliktig utlandsverksamhet noga beaktar vad utskottet därvid anför.

Utskottet noterar också att Utrikesdepartementet öppnat en ny webbplats om mänskliga rättigheter (<http://www.manskligarattigheter.gov.se>). Utskottet anser att webbplatsen kan bidra till att sprida kunskap om de mänskliga rättigheterna och att informera om de svenska åtagandena på området. De årliga rapporter om de mänskliga rättigheterna i världens länder som UD sammanställer har för första gången gjorts tillgängliga för alla genom att de läggs ut på regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Även i annan ordning, inte minst genom riksdagens interpellations- och frågeinstitut, kommer regeringens synpunkter vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna i olika länder till uttryck.

Någon riksdagens ytterligare åtgärd är därför inte behövlig varför utskottet avstyrker motion 2002/03:U13 (mp) yrkande 6.

Lätta vapen

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett yrkande (mp) om exporten av lätta vapen och om informationen om densamma.

Skrivelsen

Av skrivelsen framgår att fokus inom det internationella lätta vapen-arbetet för närvarande ligger på implementeringen av FN:s handlingsprogram, som antogs vid 2001 års FN-konferens om illegal handel med lätta vapen. Ett första uppföljningsmöte till konferensen äger rum i juli 2003, då Sverige och de andra staterna förväntas avge nationella rapporter om implementeringen av handlingsprogrammet. Regeringen anser sig förvissad om att Sverige överlag och i de flesta fall redan uppfyller de åtaganden som gjorts i handlingsprogrammet. Ett uppföljningsarbete sker dock inför Sveriges rapportering till FN-mötet i juli 2003.

Som grund för EU-samarbetet på samma område ligger ett program, antaget 1997, för att förebygga och bekämpa olaglig handel med konventionella vapen samt en gemensam åtgärd från 1998 för att bekämpa destabiliserande anhopning och spridning av handeldvapen och lätta vapen. Den gemensamma åtgärden har nu uppdaterats genom ett beslut av rådet den 12 juli 2002. Utöver att förbereda och driva gemensamma frågor inför och under FN:s möte i juli 2003 finansierar EU gemensamma insatser för att motverka okontrollerad spridning av lätta vapen. För närvarande finansieras ett projekt i Kambodja samt insatser på Balkan och i Latinamerika. EU sammanställer dessutom årligen en översikt över medlemsstaternas nationella åtgärder samt internationella insatser inom lätta vapen-området.

Motionen

Miljöpartiet föreslår i motion 2002/03:U305 (mp) yrkande 9 att exporten av lätta vapen bör göras mer restriktiv samt att informationen om denna export skall utökas i regeringens skrivelse.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har senast i bet. 2001/02:UU11 (s. 25) behandlat motionsyrkanden med likalydande innebörd om lätta vapen. Även nu kan utskottet konstatera att det av skrivelsen (s. 43 f.) framgår att finkalibriga militära eldhandvapen – det som i sammanhanget utgör den viktigaste delen av begreppet ”lätta vapen” – spelar en mycket begränsad roll i svensk krigsmaterielexport. Värdet av exporten av finkalibriga militära eldhandvapen (KS1, finkalibriga eldrörsvapen) uppgick förra året, liksom år 2001, till 0 kronor. Av bet. 2001/02:UU11 (s. 25) framgår att värdet även åren 2000 och 1999 uppgick till 0 kronor. Värdet av exporten av finkalibriga eldrörsvapen (ÖK21) uppgick till endast 6 miljoner kronor förra året. Dessa leveranser avser jakt- och sportskyttevapen. Sådan utförsel av vapen från Sverige kontrolleras i syfte att minska risken för att sådana vapen används för militära ändamål.

Utskottet konstaterar vidare att Sverige fäster stor vikt vid kontrollen av vapenhandlare och vid ökad öppenhet och transparens i vapenhandeln. Med svensk lagstiftning kommer en kontroll till stånd när personer och företag agerar som förmedlare i vapentransaktioner. Den svenska lagstiftningen utgör därmed ett exempel som framhålls i det internationella arbetet för att förhindra okontrollerad spridning av lätta vapen.

Sverige deltar dessutom aktivt i de internationella ansträngningar, inom bl.a. Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE), EU och FN som görs beträffande kontroll och ökad transparens kring handeln med lätta vapen. Genom att arbeta för ökad internationell öppenhet på området ökar möjligheterna för Sverige att offentliggöra mer detaljerad information om den egna handeln med lätta vapen. Frågan om detaljnivån på redovisningen av exporten av lätta vapen bör ses mot bakgrund av kommersiella och utrikespolitiska överväganden. Utskottet konstaterar att regeringen har som målsättning att visa största möjliga öppenhet i redovisningen av den svenska krigsmateri-

elexporten och att regeringen kontinuerligt sökt förbättra redovisningen i syfte att verka i denna riktning. Utskottet förutsätter att den målsättningen ävenledes gäller detaljnivån på redovisningen av exporten av lätta vapen.

Med detta avstyrker utskottet motion 2002/03:U305 (mp) yrkande 9.

EU:s uppförandekod och internationellt samarbete

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker ett yrkande (m) om gemensamma och bindande exportregler för krigsmateriel inom Europeiska unionen och om etablering av en gemensam EU-myndighet för kontroll och tillsyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Skrivelsen

EU:s uppförandekod för vapenexport antogs 1998 och innehåller gemensamma kriterier för export av krigsmateriel som skall tillämpas vid den nationella prövningen av exportansökningar. Till koden hör en förteckning över de produkter som skall kontrolleras i enlighet med koden. Koden representerar en minsta gemensam nämnare på exportkontrollområdet och hindrar inte enskilda medlemsstater från att föra en mer restriktiv politik.

Enligt kodens tillämpningsbestämmelser skall medlemsstaterna utbyta notifieringar om s.k. *denials*, dvs. avslag på ansökningar om exporttillstånd. Om en annan medlemsstat överväger att bevilja tillstånd för en i huvudsak identisk transaktion skall konsultationer genomföras innan tillstånd kan beviljas. Den konsulterande medlemsstaten skall även meddela den notifierande staten om sitt beslut. Utbytet av notifieringar om *denials* och konsultationerna kring notifieringarna gör att exportpolitiken inom EU blir mer enhetlig. Konsultationerna leder till en mer gemensam syn på olika exportdestinationer, och genom att medlemsländerna informerar varandra om de exportaffärer som nekats minskar risken att exportkontrollen skall undergrävas genom att något annat medlemsland beviljar exporten.

Under år 2002 mottog Sverige 399 notifieringar om *denials* från elva medlemsstater. Sverige lämnade tio notifieringar om *denials* avseende år 2002. Av skrivelsen framgår att det faktum att export till ett visst mottagarland nekats i ett fall inte innebär att landet inte kan komma i fråga för svensk export. Den svenska exportkontrollen tillämpar inte ett system med landlistor, dvs. fasta listor över godkända respektive icke godkända mottagarländer. Varje enskild utförelansökan prövas individuellt från fall till fall mot de riktlinjer som regeringen fastställt för krigsmaterielexporten.

De femton medlemsstaterna diskuterar, inom ramen för rådsarbetsgruppen COARM (Council Working Party on Conventional Arms Exports), regelbundet uppförandekodens tillämpning och utbyter information om synen på ex-

portdestinationer samt utarbetar gemensamma riktlinjer för medlemsstaternas nationella regelsystem för exportkontroll.

En redogörelse för detta arbete, överenskommelser som har träffats och statistik över medlemsstaternas export av krigsmateriel, publiceras i en årlig rapport. Den 18 november 2002 godkände rådet den fjärde årliga rapporten (EGT C 319, 19.12.2002, s. 1), vilken visar att betydelsefulla framsteg har gjorts när det gäller samarbetet kring uppförandekoden.

Kontroll av vapenförmedling, s.k. arms brokering, fortsätter att vara en viktig fråga. Utvecklingen inom EU går vidare mot att fler länder, i likhet med Sverige, inrättar kontrollmekanismer. Under 2002 inleddes diskussioner om att anta en gemensam ståndpunkt om kontroll av *brokering* på grundval av riktlinjer som antogs 2001 och som publicerats i den årliga rapporten.

Regeringen uppger vidare att en fördjupad dialog med EU:s kandidatländer är en annan viktig fråga som Sverige driver. Under 2002 kom medlemsstaterna överens om att kandidatländerna skall få ta del av information om de avslag på ansökningar om export som medlemsstaterna notifierar inom ramen för uppförandekodens mekanism för informationsutbyte och samråd.

I slutet av året lade Europeiska kommissionen fram ett förslag till ett nytt kontrollinstrument. Förslaget utgår från en diskussion i COARM om behovet av att kontrollera produkter som inte klassas som krigsmateriel men som särskilt kan användas för att kränka mänskliga rättigheter, inklusive sådan materiel som kan användas för tortyr.

Bland de övriga överenskommelser som träffats under uppförandekodens fjärde tillämpningsår märks t.ex. att medlemsstaterna har enats om en lista över element som alltid skall ingå i ett slutanvändarintyg. Dessutom skall medlemsstaterna, vid beslut om tillstånd för licenstillverkning i tredje land, bl.a. ta i beaktande risken för oönskad vidareexport. Framtida prioriteringar inom ramen för uppförandekoden är t.ex. harmonisering av statistikrapportering (öppenhet) och slutanvändarintyg. Vidare nämns, som framtida prioriteringar, kontroll av licenstillverkning i tredje land, kontroll av elektroniska överföringar (immateriella överföringar), närmare samarbete med kandidatländerna samt utvecklingen av hanteringen av *denials* och konsultationer.

Motionen

Moderaterna anser i motion 2002/03:U322 (m) yrkande 16 att Sverige bör verka för att det inom Europeiska unionen arbetas fram gemensamma och bindande exportregler för krigsmateriel. För att övervaka gemensamma regler bör det också etableras en gemensam EU-myndighet för kontroll och tillsyn av export av krigsmateriel och strategiska produkter.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid två tidigare tillfällen (bet. 2000/01:UU14 s. 22 f. och bet. 2001/02:UU11 s. 28 f.) tagit ställning till motionsförslag med denna innebörd. Utskottet fäster fortsatt största vikt vid att kunna vidmakthålla en restriktiv nationell exportpolitik. Det är därför angeläget att den nationella beslutande-

rätten på detta område består. I samarbetet kring EU:s uppförandekod och i den dialog som uppstår till följd av försvarsindustrins europeiska omstrukturering anser utskottet att det från svensk sida är av vikt att verka för att en hög nivå av restriktivitet tillämpas även av andra EU-länder.

En ökad transparens mellan EU:s medlemsstater inom ramen för samarbetet kring den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken är synnerligen viktig. Detta syftar till att öka insynen i det nationella beslutsfattande som i dag gäller. En gemensam EU-myndighet torde bli aktuell först om och när gemensamma exportregler blir en konkret möjlighet.

Utskottet avstyrker därmed motion 2002/03:U322 (m) yrkande 16.

Krigsmaterielimport

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker två yrkanden (s respektive mp) om riktlinjer för krigsmaterielimport samt tre yrkanden (mp) om lagstiftning om krigsmaterielimport. Vidare avstyrker utskottet ett yrkande (mp) om import av krigsmateriel från Israel.

Skrivelsen

Skrivelsen redogör inte för krigsmaterielimport.

Motionerna

Motionärerna bakom motion 2002/03:U285 (s) anser att det är angeläget att vissa riktlinjer upprätthålls även för import av krigsmateriel, även om det för sådan import inte krävs någon särskild lagstiftning. Även Miljöpartiet anser, i motion 2002/03:U307 (mp) yrkande 3, att särskilda riktlinjer, liknande de som används vid krigsmaterielexport, skall tillämpas vid beslut om krigsmaterielimport. Miljöpartiet begär dessutom, i samma motion yrkandena 2, 4 och 5, att ett regelverk för krigsmaterielimport införs och att regeringen i en särskild skrivelse redovisar krigsmaterielimporten samt att ett särskilt importkontrollråd skall få insyn i och inflytande över krigsmaterielimporten.

Motionären bakom motion 2002/03:U307 (mp) yrkande 1 anser att Sverige – mot bakgrund av att svensk vapenexport till Israel är utesluten – omedelbart skall stoppa import av krigsmateriel från Israel.

Utskottets ställningstaganden

Utskottet vill inledningsvis framhålla att import av krigsmateriel styrs av det svenska försvarets behov, mål och tilldelade medel. Enligt utskottets uppfattning gäller det att tillgodose de nationella intressena och därvidlag införskaffa materiel som är så kvalitativt fullvärdigt som möjligt, till lägsta möjliga kostnad och under affärsmässiga villkor. Den svenska importen av krigsmateriel

syftar till att garantera svenska säkerhets- och försvarspolitiska intressen och skall inte strida mot Sveriges utrikespolitik och militära alliansfrihet. Självfallet innebär detta att Sverige inte köper materiel från ett land som är föremål för internationella sanktioner eller embargon, eller där en nationell, svensk sanktion är beslutad. Det hindrar inte utskottet från att uppmärksamma de problem som motionärerna pekar på.

Som utskottet anfört tidigare i betänkandet, under avsnittet ”Regelverket och dess tillämpning”, torde frågan om riktlinjer avseende svensk krigsmaterielimport lämpligen kunna behandlas vid en framtida utvärdering av regelverket och riktlinjerna för, samt tillämpningen av, svensk krigsmaterielexport. Med det ovan anförda finner utskottet att motionerna 2002/03:U285 (s) och 2002/03:U307 (mp) yrkande 3 kan avstyrkas. Även motion 2002/03:U307 (mp) yrkandena 2, 4 och 5 kan avstyrkas med det ovan anförda.

När det gäller import av krigsmateriel från Israel vill utskottet framhålla följande. Exporten av krigsmateriel styrs av en balansgång mellan å ena sidan behovet av att exportera i syfte att kunna upprätthålla en tillräckligt hög orderingång för den inhemska försvarsindustrin för att kunna bevara kompetens och utvecklings- respektive produktionskapacitet på det försvarsindustriella området – vilket är en förutsättning för en trovärdig militär alliansfrihet – och å andra sidan nödvändigheten av att kontrollera denna export så att den inte har en destabiliserande verkan i vår omvärld. Exporten är inte ett självändamål, utan får endast äga rum om det finns säkerhets- och försvarspolitiska skäl för den och den inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Behovet av viss export måste således noga vägas mot risken att export till det avsedda mottagarlandet kan försämra säkerhetsklimatet såväl inom landet som i dess omgivning. Bedömningen av mottagarlandet är därför av avgörande betydelse i exportkontrollen. Vad utskottet kunnat inhämta anses export av krigsmateriel till Israel för närvarande inte vara förenlig med de svenska riktlinjerna för krigsmaterielexporten.

Importen av krigsmateriel styrs, som framgått av vad utskottet anfört ovan, bl.a. av det svenska försvarets behov, mål och tilldelade medel. Utskottet hänvisar till den omnämnda översynen och utvärderingen av den svenska krigsmaterielexporten (se under avsnittet ”Regelverket och dess tillämpning”).

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet motion 2002/03:U307 (mp) yrkande 1.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Brott mot de mänskliga rättigheterna (punkt 2) (v och mp)

av Lars Ohly (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U12 yrkande 1.

Ställningstagande

Sverige har en lång tradition av att värna folkrätten och internationell lag. Enigheten är i dag stor bland folkrättsjurister om att USA:s och dess allierades krig mot Irak strider mot folkrätten. Även den svenska regeringen har gjort bedömningen att USA:s och dess allierades krig mot Irak strider mot folkrätten. Regeringen har även fått stöd för den bedömningen hos en majoritet i Sveriges riksdag genom utrikesutskottets betänkande 2002/03:UU16.

Sverige har under flera år exporterat krigsmateriel till länder som deltar i USA:s och dess allierades krig i Irak. Svensk krigsmateriel kan således ha använts, och fortfarande användas, i ett krig som strider mot folkrätten.

Enligt Vänsterpartiets och Miljöpartiets mening måste detta rimligen leda till att vi omprövar och överväger våra politiska handlingar. Den enda tänkbara slutsats man kan dra av de riktlinjer som i dag gäller för svensk krigsmaterielexport är att Sverige måste upphöra med krigsmaterielexport till krigförande länder. För denna slutsats talar bland annat svenska riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandsverksamhet, där det förklaras att krigsmaterielexport ”inte bör beviljas om det avser stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring avgetts eller ej”.

Enligt riktlinjerna finns det vidare tre typer av ovillkorliga hinder som om de inträffar anses omöjliggöra export. De tre ovillkorliga hindren är beslut av FN:s säkerhetsråd, internationella överenskommelser som Sverige biträtt (t.ex. EU-sanktioner) samt exportstopp som påbjuds enligt de folkrättsliga reglerna om export från neutral stat under krig. Dessa ovillkorliga hinder omtalas i regeringens skrivelse och har vid flera tidigare tillfällen upprepats i utrikesutskottets betänkanden (skr. 2002/03:114 s. 6 och utrikesutskottets bet. 2001/02:UU11 s. 18).

Mot denna bakgrund krävs, enligt Vänsterpartiets och Miljöpartiets mening, en allmän översyn av det svenska regelverket för krigsmaterielexporten

så att detta regelverk varken direkt eller indirekt befrämjar brott mot mänskliga rättigheter, FN-stadgan och andra FN-beslut samt folkrätten.

2. Följdleveranser (punkt 5) (v och mp)

av Lars Ohly (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U13 yrkande 5 och 2002/03:U305 yrkande 8.

Ställningstagande

Vänsterpartiet och Miljöpartiet anser att följdleveransbegreppet bör definieras närmare. Det är orimligt att begreppet inte ens omnämns i de riktlinjer som gäller för svensk krigsmaterielexport, utan att det hänvisas till exempelvis ”andra leveranser, t.ex. av ammunition”. I regeringens årliga skrivelse till riksdagen görs ingen skillnad mellan följdleveranser och nya leveranser. Eftersom dessa kategorier har rakt motsatta riktlinjer vore det synnerligen skäligt att det redovisas vad som kan härledas till vad. Vänsterpartiet och Miljöpartiet anser att det för varje land bör kunna utläsas vad och hur stor del som avser nya leveranser respektive ”följdleveranser” för de båda kategorierna krigsmateriel för strid (KS) och övrig krigsmateriel (ÖK).

3. Försvarspolitiskt behov av krigsmaterielexport (punkt 7) (mp)

av Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:U13 yrkande 4 och 2002/03:U305 yrkande 6.

Ställningstagande

Miljöpartiet har inhämtat uppgifter som gör gällande att regeringen inte gjort analyser över det försvarspolitiska behovet när det gäller till exempel exporten av JAS 39 Gripen till Sydafrika. Enligt Miljöpartiets uppfattning är det rimligt att regeringen för varje vapensystem preciserar det exakta behovet av export för att kunna tillgodose de svenska försvarspolitiska behoven. Dessa analyser bör presenteras, åtminstone för ledamöterna i Exportkontrollrådet, och sedan bli vägledande för Exportkontrollrådets rekommendationer om exporttillstånd. Om ett försvarspolitiskt behov kan anses ha uppnåtts bör i enlighet med lagen om krigsmateriel inte ytterligare export tillåtas.

4. Information om köpare och slutanvändare (punkt 8) (v och mp)

av Lars Ohly (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U13 yrkande 6.

Ställningstagande

Det är Vänsterpartiets och Miljöpartiets uppfattning att regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten skall innehålla mer detaljerad information. Det vore till exempel av mycket stort värde om det i denna skrivelse fanns mer fullödlig information om köparen och slutanvändaren vad gäller till exempel demokrati, korruption, krigföring, hotbilder och liknande.

5. EU:s uppförandekod och internationellt samarbete (punkt 10) (m)

av Göran Lennmarker, Göran Lindblad och Björn Hamilton (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U322 yrkande 16.

Ställningstagande

Den gemensamma uppförandekod för vapenexport som antagits av EU är ett steg på vägen mot verkligt gemensamma exportregler på krigsmaterielområdet. Denna process kommer att ta åtskilliga år. Vi anser att arbetet redan nu måste inledas för att ta fram dessa regler samt för att bygga upp en gemensam myndighet för tillsyn och export av krigsmateriel och strategiska produkter.

6. Lagstiftning om import av krigsmateriel (punkt 12) (v och mp)

av Lars Ohly (v) och Lotta N Hedström (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 12 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:U307 yrkande 2.

Ställningstagande

Sverige tillämpar sedan decennier tillbaka en relativt restriktiv kontroll över krigsmaterieexporten. Svensk krigsmaterieexport finns reglerad i lagtext och i riktlinjer som regeringen har lagt fast och som riksdagen har ställt sig bakom. När det däremot gäller krigsmaterielimporten finns ingen motsvarande lagstiftning. Detta är i många avseenden helt obegripligt. Enligt Vänsterpartiet och Miljöpartiet måste det införas ett regelverk för krigsmaterielimport. Att det är staten själv som står för inköpen av krigsmateriel motiverar inte en situation där det saknas regler för hur sådana inköp bör gå till.

Särskilt yttrande

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttrande. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Demokratikriterium och krigsmaterielexport till diktaturer (punkt 3)

av Lars Ohly (v).

Trovärdiga uppgifter gör gällande att Sverige exporterar krigsmateriel till länder som inte kan klassas som demokratier, utan som "icke fria" eller som enbart "delvis fria". I andra sammanhang brukar Sverige betona vikten av demokrati och att demokratiska krafter och en demokratisk utveckling skall stödjas runt om i världen på olika sätt. För att vara konsekvent och trovärdig i dessa sammanhang borde även den svenska krigsmaterieexporten omfattas av tydliga demokratikrav. Därför anser Vänsterpartiet att ett demokratikriterium skall införas i regelverket och riktlinjerna när det skall värderas om ett land kan eller inte kan godtas som mottagarland av krigsmateriel av något slag.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

2002/03:114 Redogörelse för den svenska exportkontrollpolitiken och exporten av krigsmateriel år 2002.

Följdmotioner

2002/03:U12 av Lars Ohly m.fl. (v):

1. Riksdagen begär att regeringen genomför en allmän översyn av det svenska regelverket för den svenska krigsmaterielexporten så att den svenska krigsmaterielexporten inte tillåts fortsätta när brott mot mänskliga rättigheter, FN-stadgan och andra FN-beslut eller folkrätten konstaterats.

2002/03:U13 av Lotta N Hedström och Lars Ångström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att Inspektionen för strategiska produkter bör åläggas att redovisa beviljade utförseltillstånd och faktisk export av krigsmateriel snarast möjligt efter beslut samt hur länge de avses gälla.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen skall offentliggöra innebörden av de avslag som Sverige lämnat under året samt andra EU-länders notifikationer om avslag som har beivrats av Sverige.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten skall innehålla mer detaljerad information om hur mycket de enskilda företagen exporterar och till vilka länder, där även transfereringar från det svenska försvaret till andra stater skall inkluderas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen bör redovisa det exakta försvarspolitiska behovet av och motivationen för varje beslutad respektive genomförd exportaffär.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att följdleveranser noga skall definieras samt kunna särskiljas från redovisningen av nya leveranser.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att information om köparen samt slutanvändarens status vad avser demokrati, korruptionsfrihet, krigföring och hotbild skall ges.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att statens egen utförsel av krigsmateriel i fortsättningen bör redovisas i skrivelsen så att

läsaren kan skilja på industrirelaterad och statsrelaterad utförelse av krigsmateriel.

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:U269 av Peter Pedersen m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att samma riktlinjer som gäller för krigsmateriel i strid (KS) också skall tillämpas för övrig krigsmateriel (ÖK).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att gällande lagstiftning och riktlinjer för svensk krigsmateriel-export skärps och förtydligas, t.ex. att länder som ägnar sig åt omfattande och grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna aldrig kan godtas som mottagarland för krigsmateriel av något slag.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett demokratikriterium skall införas i regelverket och riktlinjerna när det skall värderas om ett land kan eller inte kan godtas som mottagarland för krigsmateriel av något slag.

2002/03:U285 av Berndt Ekholm och Carina Hägg (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om riktlinjer för import av krigsmateriel till det svenska försvaret.

2002/03:U305 av Lars Ångström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om detaljerad redovisning av utförelsetillstånd samt faktisk export i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Inspektionen för strategiska produkter skall redovisa beviljade utförelsetillstånd och faktisk export av krigsmateriel snarast möjligt efter beslut.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall offentliggöra innebörden av de s.k. denials som Sverige lämnat under året samt hur andra EU-länders notifikationer om *denials* har beivrats av Sverige.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att redovisningen i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten skall innehålla mer detaljerad information över hur mycket de enskilda företagen exporterar och till vilka länder.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att transfereringar från det svenska försvaret till andra stater skall inkluderas i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten.

namn på dokumentegenskap.Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen skall redovisa det exakta försvarspolitiska behovet för respektive exportaffär.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Exportkontrollrådets verksamhet och beslut kan offentliggöras i högre grad.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att redovisningen i regeringens skrivelse om krigsmaterielexporten av följdleveranser skall definieras samt kunna särskiljas från redovisningen av nya leveranser.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att exporten av lätta vapen bör göras mer restriktiv samt att informationen om denna export skall utökas i regeringens skrivelse.

2002/03:U307 av Lars Ångström (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige skall stoppa import av krigsmateriel från Israel.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett regelverk för krigsmaterielimport skall införas.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att särskilda riktlinjer, liknande de som används vid krigsmaterielexport, skall tillämpas vid beslut om krigsmaterielimport.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i en särskild skrivelse skall redovisa krigsmaterielimporten.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ett särskilt importkontrollråd skall få insyn i och inflytande över krigsmaterielimporten.

2002/03:U317 av Lars Ångström (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Sverige inte skall tillåta export av krigsmateriel från Sverige till diktaturer.

2002/03:U322 av Bo Lundgren m.fl. (m):

16. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om krigsmaterielexport.

Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.:Fel! Okänt namn på dokumentegenskap.Fel! Okänt namn på dokumentegenskap. BILAGA FÖRTECKNING ÖVER BEHANDLADE FÖRSLAG

2002/03:Sf239 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett omedelbart stopp för svensk vapenexport till länder där grova kränkningar av mänskliga rättigheter äger rum.